

KİT'ler Türkiye ekonomisinin bugünkü hale gelebilmesinin yükünü taşımanın güvence ve onuruna sahiptir. KİT'ler ekonomik, özellikle sınai kalkınma için bir araç olarak oluşturulmasa idi, ekonomimiz çok daha geri düzeylerde kalırdı. Ana girdileri sağlamak, model vermek, kadro geliştirmek, eğitim yapmak, dışa bağımlılığı mümkün olan sınırlara kadar küçültmek, KİT'lerin tartışılmayacak büyük hizmetleridir.

Öte yandan KİT'ler, siyasal yozlaşmanın, kutuplaşmaların etkisi ve bozucu diğer faktörlerin de katkısı ile ekonominin önemli kaynaklarını kötü kullanan, pahalı girdilerle ekonomide çarpıklıklara neden olmuştur. Başka bir deyimle, uzun süre çalışan olan KİT'lerin bir bölümü, bir süredir, kısmen çok yer çok uyur az çalışır olmuştur.

Ne olursa olsun, KİT'ler dertlerinden kurtarılmalı ve güçleriyle orantılı olarak katkı yapar hale getirilmelidir. Belli bir gelişmişlik düzeyine gelen karma ekonomilerde, siyasal partilerin KİT'leri kısa vadeli hedefleri için harcadıkları gerçektir. KİT'ler, ekonomileri gelişmiş veya tek partili ülkelerde bir oranda daha başarılı olmaktadır. Ancak, gelişmekte olan ülkelerin, belli bir süre yoğun KİT'ler oluşturmaktan başka seçenekleri yoktur. Esasen, hiç bir ülke için KİT'leri tümüyle özel kesime aktarmak mümkün değildir.

Her ülke için, duruma göre zorunlu veya yararlı olan KİT'lerin, tahsis edilen kaynakları optimum değerlendirememeleri doğalarının sonucudur. Bu açıdan özel girişimin daha başarılı olduğu ortadadır.

Böyle olduğu için, yeterli düzeyde sermaye, bilgi, beceri birikimi olduğunda, mümkün ve yararlı olduğu anlaşılan KİT'leri, özel girişime makul koşullarla aktarmakta ulusal yarar vardır.

İşletme sonuçları, her ülkede KİT'lerde özel firmalardan geridedir. Böyle olmasının makbul olan ve makbul olmayan pek çok nedeni vardır. Gelişmekte olan demokratik ülkelerde KİT'lere yetenekli ve istikrarlı yönetim vermenin mümkün olamaması sorunların düğümünü oluşturmaktadır. Kâr peşinde koşan, özel girişimcinin bu düğümü çözmedeki geniş olanakları bile özelleştirme için tek başına önemli bir etkidir.

Yurdumuzda, KİT'lerden bazılarının özel kesime aktarılmasının yararlı olduğu kuşkusuzdur. Hangi KİT'ler, nasıl, ne zaman özelleştirilmelidir, sorularının cevabı; gerçekçi, akılcı, derinliğine araştırmaların, hesapların, planların sonunda ortaya çıkacaktır. Hükümetin bu tür çabalar içinde olması ümit edilirken, özelleştirmenin Türkiye gündemine nerelerden, nasıl geldiğini ve

kamuoyunun bu konuda neler düşündüğünü, geçmişte ne gibi deneme ve çalışmalar yapıldığını belgelere dayanarak açıklamakta yarar görülmüştür.

KİT'lerden mümkün ve gerekli olanları verimli ve kârlı işleyen kuruluşlara dönüştürmek için özel kişilere devretmek yanında; onları bütün dertlerin kaynağı olarak görüp tümünden kurtulmak amacıyla ortadan kaldırmak isteyen fanatik görüşler de vardır.

Türkiye'de özelleştirmenin tarihsel gelişmesi anlatılırken, görüşleri ve girişimleri değerlendirmekten sakınılmıştır.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun son raporu olan; 1984 KİT genel raporunun o yıla ait verileri, KİT'lerin büyük potansiyelini şöyle vermektedir:

"KİT'lerin duran varlıklarının değeri sekiz trilyon liradır. KİT'ler 1984'te GSMH'ya madencilikte 0,90; imalat sanayiinde 0,16; enerjide 0,57; ulaştırma ve haberleşmede 0,30; mali müesseselerde 0,35; hizmet inşaat ve diğerlerinde 0,18 oranlarında katkıda bulunmuştur.

1984 yılındaki sabit sermaye yatırımlarının 0,51'ini KİT'ler yapmıştır. 1972-1984 döneminin sabit sermaye yatırımlarında KİT payı, 1975'te 0,463 ile 1980'de 0,584 oranları arasında 0,50'nin üstünde ortalama göstermiştir."

Bu büyük varlığı, akılcı yaklaşımlarla ele alıp değerlendirmeliyiz. Özelleştirme, belli koşullarla yararlı olabilir. Günümüz koşullarında KİT'leri tümüyle özelleştirmeyi düşünmek sağlıklı değildir. Özelleştirilmesi uygun olan KİT'leri aceleyle özelleştirmekten de sakınmalıdır.

KİT'lerin özelleştirilmesi düşünceleri, KİT'lerin oluşumuna bağlı olarak Cumhuriyet döneminde ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, halkın deyimi ile "beylik" tesislerinin özelleştirilmesi için çabalar ve uygulamaları hakkında bilgi yoktur. Esasen; imparatorluk döneminin bütün sınıai kurumları, devletin savunma için kurduğu nadir tesisler dışında, özel kişilerin, Hristiyan-Musevi Osmanlılar ile yabancı uyrukluların elindeydi. Bu nedenle, özelleştirmenin tarihi Cumhuriyet devri içindedir. Önce bir bölüm olarak özelleştirmenin tarihçesi, sonra Anavatan Partisi'nin iktidar sahibi olarak bu konudaki görüşleri, hazırlıkları, uygulamaları, nihayet özelleştirme ile ilgili olarak iktidar partisi dışındaki çevre ve kişilerin görüşleri zaman içinde incelenecektir.

Özelleştirmenin tarihsel gelişimi, tek partili dönem, çok partili dönem, 12 Eylül 1980'den sonrası olarak, üç bölüm halinde incelenecektir. Çok partili dönem zaman açısından en uzun olduğu halde, özelleştirme açısından katkısı en az olandır. 12 Eylül 1980 sonrası en kısa, fakat eyleme en dönük dönemdir.

A) Özelleştirme İlkesinin Temelleri

Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk yıllarında KİT'leri özelleştirmek konu değildi. Çünkü; KİT yok gibiydi. İmparatorluk döneminden, kapitülasyon artıklarından, kaçan Rum ve Ermenilerden kalan, sahipsiz sayılan önemli işletmelerin sahipliği vardı, ama önemli de değildi. Fakat, buna rağmen, I. İzmir İktisat Kongresi'nde özel-kamu girişimi üzerinde oldukça ciddi görüşmeler yapılmış ve sonuçlara varılmıştı.

İkinci Dünya Savaşı, memlekette, özel kesim eliyle çok ciddi sermaye birikimine neden olmuştu. Ulusal gelişmenin ekonomik ve mali sonuçlarından büyük oranda yararlanan bir grup doğmuştu. Şehirleşmenin yarattığı rantlarla kuvvetini artıran, KİT'lerin örneklerinden, oralarda görev almış olanla-

rın telkin ve yönlendirmelerinden de etkilenen bu grup, dünyaya bir ölçüde açılmanın algılarından da yüreklenen bir sermaye ve girişim sahibi zümre doğurmuştu. Bunlar, yeni faaliyet alanı ararken sanayide çekicilik buluyorlardı. Özelleştirme istekleri bu kesimde ciddi bir özlem halindeydi. Bunlara öncülük yapan kadro veya bunların görüşlerini politikaya uygulamaya dönük kadro DP'yi oluşturunuyordu.

1. Atatürk'ün 1935 İzmir Fuarı'nın açılışında yolladığı mesaj, KİT'lerin katı bir sistem olmadığını açıklamaktadır. Mesaj, KİT'lerin tabii olmadığını, ihtiyaçlardan doğduğunu, onlara göre değişebileceğini bildirmektedir. Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sisteminin 19.yüzyıldan beri sosyalizm nazariyelerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem olmadığını vurgulanmıştır. Bu Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş Türkiye'ye has bir sistemdir. Atatürk için devletçiliğin anlamı şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas almak, fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeyin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin eline almak.

Atatürk, KİT düzenini benimsemekte, fakat ekonomik hayatta fertlerin, hususi teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas tutmaktadır. Fertlerin başaramadığı işlerin devletin eliyle görülmesini istemektedir. Devletçilik Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir araç olarak görülmektedir. Büyük bir mücadele adamı olarak, durumu sürekli olarak değerlendirmekten, değişmelere göre düzeltmeler yapmaktan yana olması doğaldır.

2. KİT'leri kuranların özelleştirme fikrini benimsediklerini gösteren yasal ve fikişel temeller vardır.

KİT'lerin dogmatik bir karar sonucu olmadığı, Atatürk'ün ve çevresinin onları bir kalkınma aracı olarak ortaya koydukları ve gelişmelere göre değişmesini öngördükleri açıktır. KİT'lerin özelleştirilmesi konusu, KİT'in sürekli, fakat değişken bir ekonomik düzen olarak yasal modelini oluşturan, Sümerbank Kanunu'nda vardır. Kanunda yer alan bu tohumun rastlantı olarak konmadığı, şuurlu ve kararlı düşünce ürünü olduğu, Meclis'te yapılmış konuşmalardan anlaşılmaktadır.

2. 1- 3.6.1933 tarihli ve 2262 sayılı Sümerbank Kanunu KİT'in sürekli, fakat muhtevasının değişebilir olduğunu göstermektedir. Sümerbank Kanunu'nun 11.maddesi açıktır. 20 asıl ve bir geçici maddeden oluşan yasanın aslında 2 büyük maddesi vardır. Bunlar faaliyet alanlarını daha çok bir hizmet ve kalkınma aracı olarak belirleyen 24. maddeyle, holding yapısını ve özelleştirme olanağını belirleyen 11. maddedir. 11.madde şöyledir:

“Sümerbank devir alacağı ve sermayesi tamamen devlete ait fabrikaları devir tarihinden itibaren 1 sene zarfında, mütehassıs heyetler marifeti ile takdir ettirilecek son haldeki hakiki kıymetleriyle, mahdut mesuliyetli ve kendine bağlı şirketler haline koymaya mecburdur. Aynı cinsten imalatla bulunan fabrikaların bir şirket idaresinde toplanmaları caizdir.

Bu şirketlerin hisse senetlerinin % 100'ü banka adına yazılı olacaktır. Hükümetin teklifi üzerine, umumî heyetçe verilecek karara göre, bu hisse senetlerinin kısmen veya tamamen Türk esnaf ve müesseselerine satılması caizdir. Bankanın devir alacağı iştiraklerde mevcut hisselerini meclisi idare kararı ve İktisat Vekâletinin müsaadesi üzerine satabilir. Bankanın yeniden tesis veya iştirak edeceği teşebbüsler, bu hükümlere tabi tutulamaz.”

Madde ile özelleştirmeye açık ve kesin izin vermiş bulunmaktadır.

2. 2- Sümerbank Kanunu'nun Millet Meclisi'nde müzakeresi sırasında, özelleştirme konusunda canlı bir havanın varlığı anlaşılmaktadır. Yasa üzerinde İzmir milletvekili Halil Mentesh'in yaptığı ve büyük kabul gördüğü anlaşılan aşağıdaki konuşma bölümleri bu zannı vermektedir. (Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, cilt 16, sayfa 18):

"Efendiler, İktisat Vekili Celâl Beyefendiye memleket namına bir teşekkür vardır. Bu kanun layihası (Sümerbank) vesilesiyle onu ifa etmek üzere söz aldım.

Geçen Meclis içtimasında, şeker, kahve, çayın bir elden idaresi vesilesiyle demiştim ki; devletin iktisadi gidişi hakkında iş âleminde vesvese vardır. Bu vesvese sermayeyi iş âleminde kaçırmaktadır ve bunun hakkında tedbir almak lazımdır. Ondan bir müddet sonra Celâl Beyefendi İktisat Vekâletine geldiler. Kendileri iş âlemine âmil ve nâzım olan büyük bir müessesenin (İş Bankası) direksiyonunda bulundukları için, zannediyorum ki bu vesvese hakkında daha ziyade vukufa sahip bulundukları için, ilk hedefte onu bertaraf etmek ve memlekette emniyet ve istikrarı iktisadiyeyi tesis etmeye çalıştılar. Biliyorsunuz ki Fırka'nın programını ortaya attılar. İşte benim prensiplerim, gideceğim yol, dediler.

"En ziyade nazarı dikkatimi çeken Nazilli'deki nutuklarıdır. Oradaki halka vuku bulan beyanatlarıdır. Daha sonra İzmir'e gittiler. Nazilli'de nutuklarında buyurmuşlar ki: Burada büyük bir mensucat fabrikası kuracağız. Sizin sermayeleriniz bunu yapacak kabiliyette olmadığı için, bunu devlet yapacak. Sizin sermayeniz devletin müzaharetiyle büyüdükten ve ferdi kaabileyetleriniz inkişaf ettikten sonra, devletin bu sahadaki işlerini yavaş yavaş size bırakacağız. Böyle devletçiliği ister misiniz? demişler. Orada ben de olsaydım, 'isterim' derdim. Memlekette ferdi teşebbüslerin yapamayacağı büyük işler üzerinde ferdi teşebbüslere zemin hazırlamak ve bilahare yavaş yavaş onlara terketmek suretiyle devletin yapacağı müzaharetlere, bu memleketin elbette her sahada ihtiyacı vardır. Bu kanun layihasında da (zannedirim 11. olacak) bir madde vardır. Onda devlet sanayiinin, devletin bugün elinde bulunan ve Sümerbank'ın idaresine verilecek olan sanayiinde yavaş yavaş AŞ haline kalbedilerek, imkân hasıl oldukça gerek Türk şahıslarına ve gerek Türk müesseselerine yavaş yavaş terkedileceğine dair hüküm vardır. Binaenaleyh şu madde ile de devletin iktisadi sahadaki rolü tamamiyle tespit ediliyor ve kanuniyet kasbediyor.

Celâl Beyefendi şu suretle hakikatleri tebarüz ettirdiğinden ve iş âleminde büyük bir emniyet ve istikrar husulüne yardım ettiğinden dolayı, yalnız Celâl Beyefendiye değil, bütün heyeti hükümete teşekkür ediyorum ve o suretle kürsüden iniyorum."

2. 3- Yukarıdaki konuşma, zamanın hâkim fikrini ifade ediyordu. Döneme yön veren örgütler veya kişilerde, yukarıda belirlenen ve KİT'lerin "özel kesimi oluşturu", "engellemeyici" niteliğini kesin olarak benimsemekteydiler.

1927 yılında kurulmuş ve 1935 yılında kaldırılmış olan Âli İktisat Meclisi'nin 1933 yılına ilişkin raporunda açıklanan aşağıdaki görüşler, bunu göstermektedir:

"Devlet kendi teşebbüsüyle veya iştirakiyle, vücuda gelecek sanayi hareketlerinde, halkın kuruluş teşebbüslerine iştirakleri, mümkün olduğu kadar teşkil olunmalı ve teessüs kökleşip de muayyen ve emin bir kâr temin etmeye başladığı ve halkın iktisadi refahı müsait bulunduğu zaman, bu tesisler ilk

B) Çok Partili Döneme Geçiş ve Demokrat Parti Dönemi

Çok partili döneme geçildiğinde, KİT'lerin özelleştirilmesi yönünde önemli ve etkili girişimlerin yoğunlaştığı görülmüştür.

Daha önce değinildiği gibi, ekonomik gelişme ve şehirleşmeden doğan büyük rantlar, sınai girişimlere heveslenebilecek güçte sermaye birikimlerine neden olmuştu. KİT'lerde çalışmış olan bazı kişiler, sınai girişimler için sermaye birikimlerine bilgi ve yürek vermişlerdi.

Liberal ekonomiden yana olan blokun İkinci Dünya Savaşı'nı kazanmasını yeni pazar ve kendi düşüncelerine yatkın muhatap aramaları da özelleştirmenin düşünme yanını güçlendirmişti.

Değinilen nedenlerin sonucu olarak, 1945'ten sonra özelleştirme isteklerinde büyüme olmuştur.

1. 27 Mayıs 1948 günlerinde İstanbul Tüccar Derneği tarafından düzenlenen "Türkiye İktisat Kongresi"nin devletçilik, komisyon tarafından hazırlanan ve bu kongre tarafından oybirliği ile kabul edilen raporun 4. maddesinde özelleştirme konusunda şunlar söylenmiştir:

"Devlet bundan böyle amme mahiyetini haiz olmayan işletmelere devam etmemeli ve yeni tesisler yapılmamalı ve mevcut işletmeleri peyderpey hususi teşebbüslere ve kooperatiflere devretmek üzere esaslar hazırlanmalıdır"

2. Menderes'in özelleştirme üzerine görüşleri, Demokrat Parti'nin resmî görüşünü ifade etmektedir. Bunlardan önemlileri şunlardır. (SBF Maliye Enstitüsü yayını, Bilsay Kuruç, Maliye Politikasının Resmi Belgeleri, 1963):

2. 1- Mayıs 1950'de hükümetin programı ile ilgili olarak yapılan açıklamalarda konuyu ilgilendiren görüş şöyledir:

"Bundan böyle amme karakterini haiz olmayan, sahalarda işletmeciliğe geçmeyeceğimiz gibi, muhtelif sebepler altında kurulmuş olan işletmeleri amme hizmeti gören ve ana sanayie taalluk edenler hariç, muayyen bir plan dahilinde, elverişli şartlarla, peyderpey hususi teşebbüse devretmeye çalışacağız."

"İktisadi ve mali görüşlerin esası, bir taraftan devlet sektörünü mümkün olduğu kadar daraltmak ve buna emniyet vermek suretiyle, hususi teşebbüs sektörünü mümkün olduğu kadar genişletmek diye ifade olunabilir."

2. 2- Mart 1951'de Menderes hükümetinin programında özelleştirmeye ilişkin beyan, kısmen daha önceki görüşün tekrarı olarak şöyledir:

"Devlet işletmeciliğinin sadece ana sanayie taalluk eden işlerle, anme karakterini haiz işlere hasredilmesi ve bunlar haricinde sahalarda yeniden iktisadi teşebbüslere girişilmesi, evvelce muhtelif mülahazalarla devlet tarafından kurulmuş işletmelerden, bu ölçüye uymayanların da, muayyen bir plan dahilinde ve elverişli şartlarla, peyderpey hususi teşebbüse devrin çalışması üzerinde duracağız. Devlet elindeki işletmelerden her biri bugüne kadar ayrı ayrı incelenmiş ve bunlardan hangilerinin ne gibi şartlarla ve usullerle hususi teşebbüse devredileceği yolundaki çalışmalar ilerlemiştir."

2. 3- Kasım 1982'de Yugoslav gazetecilerle konuşmasında Menderes'in konuyla ilişkin beyanı şöyledir:

"KİT'lerin özel teşebbüse devri ileriye götürülmüş bir mesele değildir. Hususi teşebbüs daha ziyade yeni teşebbüsler vücuda getirmek yolundadır. Memleketin o kadar geniş çalışma alanları mevcuttur ki, hususi teşebbüs iş sahası bulmak, yeni yeni tesisler kurmak hususunda hiçbir müşkülata raslamamaktadır. Bu sebeple, devlet elindekini almaktan ziyade yeni tesisler kurmayı tercih ediyorlar."

2. 4- Mart 1954'de Amerikalı gazetecilerle konuyla ilgili beyanında Menderes şunları söylemiştir:

“Bugün askerî maksatla kurulmuş olanları hariç, devlet elindeki iktisadi teşebbüsün herhangi birisini, talibi bulunduğu takdirde, hususi teşebbüse büyük memnuniyetle devredeceğimiz muhakkaktır. Bunda hiçbir mani yoktur. Fakat memlekette yeniden girişilecek o kadar mevzu vardır ki, özel teşebbüs bu mevzuları tercih etmektedir.”

3. Demokrat Parti'nin, özelleştirme açısından hemen araştırmalara başlayıp olabildiğince çabuk, elle tutulur sonuçlar almaya çalıştığını gösteren belgeler vardır. Bunlardan ikisini aşağıya aynen alıyoruz.

3. 1- Sümerbank'ın elindeki tesislerden mümkün olanların özelleştirilmesine ilişkin 12.7.1950 tarihli ve Y/385 sayılı işletmeler (yani KİT'ler) Bakanı Prof. Muhlis Ete imzası ile bakanlığa sunulan yazı aşağıya alınmıştır.

1. Sümerbank tarafından vaktiyle, Bakanlar Kurulu, Bakanlık ve Banka yönetim kurulu gibi mercilerin aldıkları karar uyarınca kurulmuş ve işletilmekte bulunmuş olan toprak endüstrisi tesislerimizin, memleketimizde bu endüstri kolunda son zamanlarda vukua gelen gelişmeler karşısında gözden geçirilmesine lüzum hissedilmiş; 21/6/1950 tarihinde Sümerbank'ta yetkili eleman ve uzmanlar riyasetinde toplanarak, keyfiyet etraflı bir şekilde incelenmiştir.

Görüşmeler, bilhassa Sivas Çimento Fabrikası kapasitesinin iki misline çıkarılması, Ankara Çimento Fabrikası'nın genişletilmesi, Kilyos Ateş Tuğla Fabrikası, Sivas ve Kütahya Tuğla Fabrikalarının Sümerbank topluluğunda kalıp kalmaması mevzuları üzerinde temerküz etmiş ve şu neticelere varılmıştır:

1- Tuğla ve Kiremit Endüstrisi:

Kütahya ve Sivas tuğla ve kiremit tesislerinin ayrıca tespit edilecek şekil ve şartlar dahilinde özel teşebbüse devredilmesi, uygun mütalaa olunmuştur.

2- Ateş Tuğla Endüstrisi:

Memleketimizde mevcut ve ileride kurulacak metalurji ve ağır endüstri tesisleri ile termik santrallerin ve ateşe dayanır malzemeye ihtiyacı olan diğer tesislerin ihtiyaçlarını, mümkün olduğu kadar memleket içinde uygun vasıf ve miktarlarda yapmak amacıyla, Kilyos'ta kurulmuş olan bu endüstri tesisinin dahi, kuruluş maksadına uygun olarak çalıştırılmasını teminat altına alacak müeyyidelerin de konulması şartıyla, özel teşebbüse devri uygun bulunmuştur.

3- Çimento Endüstrisi

Çimento Endüstrisi de, esas itibariyle, özel teşebbüs sektöründe mülahaza edilmiş, ayrıca Ankara ve Sivas çimento fabrikalarının durumunda şöylece mülahaza olunmuştur:

a) Ankara Çimento Fabrikası:

Ankara Belediyesi malı olup, Belediye ve Sümerbank tarafından kurulan bir ortaklık eliyle işletilmekte olan fabrika üzerinde görüşülmüştür:

Sivas'ın genişletilmesi için getirilen makinelerden faydalanarak, Ankara'da 100.000 tonluk yeni bir fabrika kurulması, taşıma ve sürüm zorlukları karşısında uygun bulunmamıştır.

Mevcut tesisler kapasitesinin 50.000 tona çıkarılması her bakımdan uygun bulunmakla beraber, bu işin gerektiğinde özel teşebbüsce de yapılabileceği düşünülerek, şimdilik mevcut tesislerin ıslah edilerek çalıştırılmalarının daha doğru olacağı neticesine varılmıştır.

b) Sivas Çimento Fabrikaları:

Bu fabrika hakkında görüşülürken Bakanlar Kurulu kararına uyularak fabrikanın bir misli tevsi maksadıyla sipariş edilmiş ve Sivas'a gelmiş olan makine ve tesislerin ya derhal Sivas'ta monte edilmesi veya yukarda işaret olunduğu üzere Ankara'da, bu olmazsa başka bir yerde kurulması veyahut özel teşebbüse devredilmesi gibi muhtelif şekiller üzerinde durulmuştur.

Sivas Fabrikası'nın tevsi halinde istihsal edilecek fazla çimentonun bugün için fabrikanın ekonomik bölgesi içinde sürümünün sağlanamayacağı anlaşıldığından, esas itibarı ile tevsiden sarfınazar edilmesinin yerinde olacağına kanaat getirilmiştir. Tevsi için getirilmiş olan makine ve tesislerin Sivas'tan gayri bir yerde kurulmasının gerekli maliyetin önemi ve ayrıca özel sektör içinde mütalaa edilen yeni bir tesisin devlet eliyle kurulmasının bugünkü görüşe uymaması karşısında da bu makine ve tesislerin süratle ve her türlü kolaylıkların gösterilmesi suretiyle hususi teşebbüsle satılarak elden çıkarılması uygun ve bu işin tez elden yapılması zaruri mütalaa olunmuştur.

Ancak, bunların hususi müteşebbislere devri kabil olmadığı takdirde, en aza mal edilmek kaydıyla, Sivas'ta kurularak sürüm nisbetinde çalıştırılmalarında fayda mülahaza edilmiştir.

Yukarda mâruz kararlar uyarınca, gerekli teşebbüslere geçilmesi ve neticelendirilmesi hususu Sümerbank'a ayrıca bildirilecektir."

3. 2- İşletmeler Bakanlığı'nın 31.10.1950 tarihli yazısında da özel sektöre devretme işi ile ilgili, "Devir Komisyonu" üzerine aşağıdaki bilgiler verilmiştir:

"Bakanlığımıza bağlı, Devlet Ekonomi Kurumları fabrika ve teislerinin hususi teşebbüslere devir şekli ve şartları ile bunların devir bedellerini takdir edecek komisyonun (Devir Komisyonu) çalışma esasları aşağıdadır. (...)

Komisyon çalışmaları Hukuk Müşavirliği tarafından yürütülerek neticele re varıldıktan sonra, işler kurumumuza intikal edecek ve gerekli kararlar kurulumuz tarafından alınacaktır. Gerekli kanun tasarıları, Hukuk Müşavirliği tarafından ve kurulumuzla işbirliği yapılarak hazırlanacaktır.

Kurulumuzca alınacak karar İşletmeler Dairesi'nce tatbik olunacaktır..."

Demokrat Parti iktidarı, özelleştirme açısından hatırlanacak bir şey yapmamıştır.

C) 27 Mayıs 1960'dan 12 Eylül 1980'e Kadar Olan Dönem:

27 Mayıs 1960'da başlayan dönemde KİT'lere özel ilgi gösterilmiştir. Yerli ve yabancı geniş bir araştırma grubu ile KİT'ler incelenmiş; verimli, kârlı, kaynak yaratır hale getirme yolları aranmış ve hukuki yapı tümüyle değiştirilmiştir.

1. KİT'ler üzerindeki en geniş, sistematik ve yasal gereklere dayalı çalışma olan İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni yeniden düzenleme çalışmalarında, özelleştirme önemli konulardan biri olmuştur.

KİT'lerin büyük bir bölümünü oluşturan İktisadi Devlet Teşekkülleri ve İştirakleri'ne ilişkin 440 sayılı kanun çıkarılmıştır. 440 sayılı kanunun geçici 1. maddesi ile İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni yeniden düzenlemek için bir komisyon kurulmuştur. Özelleştirme açısından önemli olabilecek hükümleri almak suretiyle, ilgili kanun maddesi aşağıda tekrarlanmıştır:

a) Bu kanun hükümlerine intibakı sağlamak için yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 ay içinde, Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak, İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu (İDTYDK) kurulur. Komisyon İktisadi Devlet Teşekkülleri hakkında her türlü incelemeyi yapabilir.

Komisyonun görevleri şunlardır:

b) Mevcut teşekkül kurulu müessese ve ortaklıkları inceleyerek bunlara verilmesi gereken hukuki bünye hakkında teklifte bulunmak;

c) Devlet ve Teşekkül İştirakleri'ni incelemek, bunların tasfiyesi veya devri hususunda teklifte bulunmak."

440 sayılı kanunun geçici 3. maddesi "Devlet ve Teşekkül İştirakleri'nin tasfiyesi" matlabı ile aşağıdaki hükmü getirmiştir:

"Teşekkül İştirakleri'nin, Teşekküllerin faaliyet konuları dışında olanların tasfiyesi, bu kanunun yayın tarihinden başlayarak 3 yıl içinde bitirilir. Bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte, mevcut Devlet İştirakleri'nden devir ve tasfiyesine Bakanlar Kurulu'nca lüzum görülenler için, Bakanlar Kurulu'na 3 yıl içinde devir ve tasfiye yetkisi verilmiştir.

Bunlardan bu süre içinde devir ve tasfiyesi işlemine başlanılmış olanların devir ve tasfiyesi, bu kanunun 5. maddesi hükümlerine tabidir."

Anılan 5. madde, Teşekkülleri devlete ve İDT'ye ait olarak ikiye ayrılmıştır. İştiraklerin devir ve tasfiyesi için, İDT'ye ait olanlarda İDT yönetim kurulu kararı ve Bakanlar Kurulu onayı yeterlidir. Devlet İştirakleri'nin tasfiyesinde yasama organının kararı lazımdır.

2. Yasa hükümleri gereğince, özelleştirme açısından yapılan çalışmalar aşağıda açıklanmaktadır.

İDTYDK'nın yaptığı çalışmalar İDTYDK iştirakleri 0,50'den çoğu devlet ile KİT'e ait olanlar ve diğerleri şeklinde iki ayrı önemli konu olarak ele alınmış ve konunun hukuksal yönüne ağırlık vererek iştiraklerde çözüm için gayret gösterilmiştir.

Bu satırların yazarı iştiraklerle ilgili İDTYDK çalışmalarının araştırma ve incelemelerine, sorumlu yönetici olarak katılmıştır. Aşağıdaki bilgiler özel arşivindeki belgelerden aktarılmıştır.

2. 1- İDTYDK uzmanlardan gelen görüşler üzerine 8.6.1965, 12.10.1965, 27.10.1965 günlerinde ilkeler düzeyinde kararlara varmak üzere üç toplantı yapmıştır. Toplantı tutanaklarına göre, görüşme özetleri ve verilen kararlar şöyledir:

a) İDTYDK'nın birinci toplantısında, özel kişilere ilişkin payların 0,15-0,50 arasında bulunması halinde bunların ne yapılacağına ortaklarla konuşularak karar verilebileceği; mümkünse önemsiz payların satın alınması yoluyla % 100 Kamu'ya ait kurum oluşturmaya ağırlık verilmesi görüşü tartışılmıştır. Başka deyimle, ilk toplantı, özelleştirmeden değil, KİT'leştirmeden yana kararlar kapanmıştır.

Özel kişi ve kuruluşlara ait paylar için maliklerle anlaşılabilmesi halinde, iştirak kârlı ise, bunun piyasada belli yöntemlerle satılması da reddedilmeyen bir görüş olarak kabul edilmiştir.

b) Komisyonun ikinci toplantısında; iştirakler üzerinde sadece İDT yapısının oluşum biçimi, daha açık deyimle prototip yasa tasarılarında ne gibi oluşmaların gerekebileceği tartışılmış, iştiraklerin tasfiyesi üzerinde durulmamıştır.

c) Üçüncü iştirakler, İDT olarak ne tip yasa modelinin uygun olacağı incelenirken dolaylı olarak ele alınmıştır. Özel kişilerin payları için kâr dağıtma zorunluluğunun, kurum statülerinde yer alıp almaması tartışılmıştır. KİT'lerin özelleştirilmesinde, özel kişilerin kâr paylarını alabilmelerine güvence getirilerek, gelecek için, özelleştirmeyi çekici yapmak düşünülmüştür.

3. 2- İDTYDK iştirakler açısından geçici 1. maddenin (e) fıkrasındaki hüküm açısından yaptığı çalışmalar ayrıntılı olarak şunlardır:

a) İştirakler üzerinde (4.1.1967-22.9.1967) döneminde 46 toplantı yapılmıştır. Toplantılarda Başkanışmanlığın ekonomik araştırma ve muhasebe-mali işler bölümlerinin ortak emeklerinin ürünü olan, her iştirak için ayrıca hazırlanan inceleme raporları görüşülüp karara varılmıştır.

1967 sonunda iştiraklerin sayısı, İDTYDK tarafından 70 olarak (tasfiye halindekiyle birlikte) tespit edilmişken, bu sayı zamanla çok artmış; Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun 1984 tarihli raporuna göre 251'i bulmuştur.

KİT'lerin, özelleştirilmeyi de içeren yeniden düzenlenmesi niyetleri, 440 sayılı kanunun geçici 1. maddesi dışında süreklilik göstermiştir. İDTYDK, 1968 yılında, DPT bünyesinde özel bir bölüm halinde sürdürülmüştür.

1968 yılından sonra aralıklı olarak, KİT düzenleme komite veya komisyonları oluşturulmuştur. Bu komisyonlar genelde özelleştirme üzerinde durmuşlardır.

1972 yılında Nihat Erim kabinesi tarafından oluşturulan KİT çalışma grupları, holdingleşmeyi önermişlerdir. Hatta hükümet tarafından bu istikamette bir kararname de yayımlanmış; ancak uygulanmamıştır.

Kademeli holding olan veya İtalyan İRİ modeline yaklaşan önerinin özelleştirmeye olanak verecek yapıda bulunduğu bilinmektedir. Ancak öneri sahiplerinin ya da hükümetin bu olanağı ne ölçüde göz önüne aldıkları bilinmemektedir. 1974 yılında da CHP iktidarı döneminde KİT'ler üzerinde yine komite ve komisyon çalışmaları halinde yeniden düzenleme gayretlerine hız verilmiştir. Çeşitli taslaklar olarak belli makam ve mercilere aktarılan bu çalışmalardan, hükümet kararı düzeyine kadar ulaşanları olduğu bilinmektedir. 1974 yılı çalışmalarının özelleştirmeye olanak veren bir yeniden düzenlemeye yönelmediği kesindir.

Aslında, 1969-1980 döneminde zaman zaman yoğunluk verilen komisyon çalışmaları yapılırken, sürekli olarak KİT'ler üzerinde düşünüldüğü ve öneriler üretildiği bilinmektedir.

a) Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, yıllık raporlarında ve bazen özel mütalaalar şeklinde KİT'lere ilişkin sürekli inceleme sonuçları veya sorunlar için çözümler öneren raporlar sunmuştur.

b) DPT bünyesine aktarılmış olan İDTYDK'nin bir bölüm uzman kadrosu KİT üzerinde sürekli olarak incelemeler yapmış; bulgularını durum değerlendirmeye raporları ile ilgili makamlara sunmuştur.

Bilindiği kadarıyla, her iki sürekli örgütün önerileri sistematik bir özelleştirme önerisi içermemiştir.

D) 12 Eylül 1980'den Sonraki Gelişmeler

12 Eylül 1980'den sonraki dönemde, özelleştirme açısından önemli çalışmalar yapılmıştır, halen de yapılmaktadır.

1. 12 Eylül 1980'den Sonraki Geçiş Dönemi Gelişmeleri:

Değinilen dönemde Bülent Ulusu hükümeti ve diğer etken çevreler çeşitli düzeylerde çalışmalar yaptırmıştır. Bunlardan bazıları gayriresmi komiteler tarafından yürütülmüş; fakat konuya ilgi duyanlar, bu çalışmaların yapıldığını bilmişlerdi. Resmî görev olarak yürütülen iki çalışma olmuştur bu dönemde. Ön alan çalışma Prof. Mustafa Aysan tarafından, Danışma Meclisi'nde bu kişinin Bütçe-Maliye-Plan Komisyonu Başkanı olduğu sırada yapıla-

nıdır. Aysan, özelleştirmeye olanak veren şirketleşme ve holdingler halinde gruplanma, güncel siyasi dalgalanmalardan etkilenmeden ekonomik gereklerle ve işletmecilik kurallarına göre çalışma olanaklarını içeren bir yapı önermiştir. Birkaç kez bakanlıklara ve diğer ilgili mercilere görüşleri için verilen bu taslaklara, yetkili Bakanlar yeşil ışık yakmamışlardır. Bu satırların yazarı KİT düzenleme çalışmalarıyla görevli bir alt komisyonun başkanlığını yürütmüştür.

Prof. Aysan'ın son taslağı, KİT düzenleme çalışmalarının bağlı olduğu ve 17 kişilik Kamu Yönetim Geliştirme Komisyonu üyelerinin de katıldığı geniş bir Bakanlar Kurulu toplantısında görüşme konusu olmuştur. Prof. Aysan ile ilgili bakanların ayrı görüşlere sahip olduğu taslaklardan sonra, Komisyonumuzca hazırlanan yasa taslağı da ilgili mercilere sunulmuştur.

Mustafa Aysan'ın önerileri gibi, Yönetimi Geliştirme Komisyonu önerileri de, o zamanın yetkili mercii olan Maliye Bakanlığı'nda ilgi görmemiş ve bambaşka kabullere dayalı olan 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılarak KİT'lerin genel yapıları saptanmıştır.

Ayrıntılı biçimde açıklanan bu çalışmalar, KİT'lerin özel kesime aktarılmasında kolaylık sağlayıcı bazı mekanizmaları, yeni KİT kurulması şartını öneriyordu. Maliye Bakanlığı'nın hazırladığı ve yürürlüğe giren düzen, özelleştirme konusunda önemli bir hüküm getirmiyordu.

2. Bugünkü Hükümetin Özelleştirme Hazırlıkları:

Hükümet, dış uzmanlık kuruluşlarının da katkısı ile, özelleştirme çalışmalarına hızlı biçimde girmiştir.

2. 1- Hukuksal temelleri oluşturmak üzere bir seri önemli düzenlemeler yapılmıştır.

a) KİT'lerin çerçeve yasası olan 2929 sayılı kanun ile ona dayanılarak başlıca her bir KİT için çıkarılmış olan 96-120 sayılı KHK yürürlükten yürürlükten kaldırılmıştır. 233 sayılı KHK ile hükümet yeni bir düzen öngörmüştür. KHK'ye ekli olan KİT ve bağlılık veya ilişkililik listesi, çok büyük boyutlu değişikliklerin temelini oluşturmuştur.

Hükümetin yapısında, Maliye Bakanlığı'na, bambaşka bir bünye verilmesi ve çok özel statü ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kurularak KİT'lerle ilgilendirilmesi, konumuz açısından büyük hazırlıklar sayılmaktadır. Özal hükümetine kadar, Maliye Bakanlığı KİT'lerin yardımcısı ve velisi durumunda idi. Yeni düzenlemede Maliye'nin bu durumu kaybolmuştur.

Hükümet, Mart 1984'te, KİT'leri özelleştirme açısından önemli başka bir yasal geliştirme yapmıştır. 2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasa ile, özelleştirmeye ilişkin araçlar ve bunların kullanım alanları ile ilgili örgüt için hukuksal temeller oluşturulmuştur.

Türk menkul kıymetler ve haklar listesine; gelir ortaklığı senedi (GOS) ve işletme hakkı (İH) adıyla iki yeni tür katılmıştır.

Gelir ortaklığı senedi uygulamaları başlamış; Boğaziçi Köprüsü, Keban ve Oymapınar Barajları Gelir Ortaklığı senetleri ile özel kişilerin tasarruflarına açılmıştır.

İşletme hakkına ait yeterli açıklık, yasa metninde yoktur. Ancak 13 Eylül 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmış olan, Kamu Ortaklığı Yönetmeliği konuya açıklık getirmektedir. Yönetmeliğin 4. maddesinin (I) bendinde işlet-

me hakkı: “Bu maddenin (B) bendinde tarif edilen tesislerin mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla, belirli bir bedel karşılığında, belirli bir süre ve şartlar dahilinde, hakiki ve hükmi şahıslar tarafından işletilmesi ve varsa mamullerinin pazarlanması ve dağıtımın yapılmasını ifade eder” şeklinde tarif edilmiştir.

İşletme hakkını düzenleyen hükümler, sözü edilen yönetmeliğin 5-15. maddelerinde yer almaktadır.

İşletme hakkı, Borçlar Kanunu’nun 270. ve diğer ilgili maddelerinde yer alan “hasılat icarı” niteliğinde görünmektedir.

b) 2983 sayılı kanunun KİT’ler için önerdiği gelir ortaklığı senedi konusu olan kuruluşlar, işletme hakkının gözettiği kuruluşlardan farklıdır. Daha açık deyimle altyapı kuruluşu olan Köprü, Baraj, Hava Meydanı ile TEK gibi KİT’lerin özel kesim ile mali ilişkisini GOS temin edecektir. Yani bunlar kiraya verilmeyecek; ancak, bunlara ilgi duyan kişilere, “Bu işlere para bağlarsanız, dönemler olarak paranızın şu kadar güvenli kâr getireceğini biliniz” denilecektir. Sümerbank’ın kundura fabrikası ile özel tasarrufun veya özel girişimin ilgisi başka yöntemlerle kurulacaktır. Rekabet koşullarında çalışan KİT birimlerinden fon sağlanmasında satış yolu açıktır. Satışın çeşitleri ve yolları ilerde tartışılacaktır. Böyle birimleri, “hasılatan pay alarak kiraya verme” şeklinde işletmek mümkündür.

Yönetmeliğe göre, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu İdaresi, Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenecek olan işletme hakkının devredileceği kuruluşları, alacağı kararlar doğrultusunda ilgililere aktaracak, daha doğru deyişle hasılat icarı ile kiraya verecektir.

2. 2- Hükümet bugüne kadar, işletme hakkının devri üzerinde bir uygulama yapmamıştır. Ancak, KİT’lerin özelleştirilmesi açısından iştiraklerle ilgili olarak DESİYAB’ın da katıldığı bazı uygulamalar olmuştur. Ayrıca, *Resmî Gazete*’de bazı iştirak paylarının satılacağı ilanı görülmüştür.

İştirak paylarının satışı yoluyla A.Ş. niteliğindeki KİT’lerin özelleştirilmesinde ciddi gelişmeler olabilir.

2. 3- Geniş çaplı özelleştirmeler ile ilgili olduğu sanılan ve yabancı uzman kuruluşların işbirliği ile süren hazırlıklar vardır.

Hükümetin inancı, KİT’lerin ellerine verilen ulusal olanakları gereği gibi kullanmalarına, KİT ve buna eklenen “Devlet memuru eliyle işletme”nin imkân vermediğidir. Bu ve buna eklenen diğer nedenlerle, hükümet KİT’leri olabildiğince küçültmek kararında ısrarlıdır.

İngiltere’de uygulanan kitlesel özelleştirme ile dünyanın hemen her türlü rejimi altında özelleştirmenin yaygın biçimde uygulanmakta olması da, hükümeti doğru karar aldığı yolunda güçlendirmektedir.

Hükümet KİT’leri olabildiğince daraltma çabasında, uzman kurum ve kişilerden yararlanma ilkesini izlemektedir. Konuya olumsuz açıdan yaklaşanlar, yabancı uzman firmaların işe konmasından aşırı kuşku ile yakınmaktadır. Bu yakınma haklı olabilir. Ancak, KİT’lerin sadece küçük bir bölümü için ve belli konularda, korkulan sakıncalar gerçektir. Aslında, her KİT’in, neyi, nerede, nasıl yaptığı ve ne sonuç aldığı, konuya ilgi duyan her akıllı kurumun, hatta kişinin belli bir maliyet karşılığında öğrenebileceği hususlardır.

E) Özelleştirme Hakkında İktidar Partisi Dışındaki Görüşler:

Türk toplumu, özelleştirme konusunda suskun değildir. Gazeteler konuyla ilgilenmekte, dergilerde oturumlar düzenlenmekte, çeşitli kesimlerin görüş veya yorumları gözlenmektedir.

1. Muhalefet partilerinin özelleştirmeye ilişkin resmî görüşlerini öğrenmek mümkün olmamıştır.

Aşağıda başlıca muhalefet partileri ile Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun resmî görüşleri ve başlıca odakların beyan ve yorumları toplu biçimde verilmiştir.

Ana muhalefet partisi Sosyal Demokrat Halkçı Parti ile Doğru Yol Partisi'nin programlarında özelleştirmeye doğrudan ilgili esaslar yoktur. Başlıca muhalefet partilerinin ekonomik görüşleri ve girişimcilik anlayışları ile gazetelere yansıyan haberlerle yetinilerek özelleştirmeye yaklaşımları sergilenmektedir:

1. 1- Parti programlarına göre, SHP ve DYP'nin özelleştirmeye ilişkin metinleri aşağıdadır.

a) SHP'nin 2 Kasım 1985 tarihinde yapılan Olağanüstü Genel Kurul toplantısında onaylanan programında, özel işletme ile ilgi kurulabilecek olan "Devletçiliğin piyasa mekanizması", "Ekonomide Devletin üretici olması" bölümleri taranmıştır. Sonuç şöyledir:

(1) Devletçilik ilkesi benimsenmiş ve "tarihsel gelişmeden gelen zorunluk", "hızlı kalkınma", "yaşam koşullarının sosyal adalet ve sosyal güvenlik içinde yükseltilmesi" temel kabul edilmiştir. Karma ekonomi düzeni de vurgulanmıştır.

(2) Piyasa mekanizması benimsenmiş; ancak, bozuklukların etken bir ulusal planlama ile giderileceği vurgulanmıştır.

(3) Ekonomide Devletin üreticiliği belli koşullara bağlı olarak kabul edilmektedir. Koşullardan biri, "Toplumca gereksinme duyulan ve çeşitli nedenlerle özel girişimciler tarafından sağlanamayan mal ve hizmetlerin üretilmesi"dir.

"Bölgeler arası dengesizlik", "Tekelci eğilimleri kırmak" da diğer iki önemli KİT oluşturma nedenidir. Değinilen esaslar, koşullar oluştuğunda, özelleştirme olanağı vermektedir.

b) DYP'nin 14 Mayıs 1985 tarihli I. Büyük Kongresinde kabul edilen programının özelleştirmeye ilgili "Karma ekonomi anlayışımız", "İktisadi ve mali politikaların gayesi", "Sanayi politikaları" bölümleri taranmıştır.

(1) Karma ekonomi esası ve ekonomik hayatta devletin gerektiğinde üretici bir role sahip olması benimsenmiştir.

(2) İktisadi ve mali politikaların gayesinde, özelleştirmeyi ilgilendirecek beyan görülmemiştir.

(3) "Sanayi Politikaları" bölümünde de, konumuzu ilgilendiren beyana rastlanmamıştır.

1. 2- Siyasal partilerin gazete haberlerinde yer alan görüşlerinde çelişkiler vardır. Ancak bunlar ilgili partilerce tekzip edilmemektedir.

3. Özelleştirme hakkında Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun görüşlerinin ağırlığı olması tabiidir. 1984 KİT genel raporunun 283-284. sayfalarında, ABD Morgan Guaranty firmasının KİT özelleştirme "Master Planı"na değinilerek şöyle denmektedir:

“Amerikan Morgan Guaranty firması tarafından hazırlanan KİT’leri özel-
leştirme Master Planı ile şu alternatifler getirilmiştir:

1. KİT’ler çalışanlara satılsın;
2. KİT’ler hisse senedi yoluyla satılsın;
3. KİT’ler tüm mülkiyeti ile özel sektöre satılsın;
4. KİT’lerin yabancılara satılmasına izin verilsin.

İlk üç alternatifte yatırımlar yönünden müşterek sorunlar vardır:

-Yarım kalmış yatırımların nasıl değerlendirileceği, devir işlemine sokulup sokulmayacağı, tamamlanması için nasıl bir kaynak bulunacağı;

-Yanlış kuruluş yeri seçilen, yeterli girdi temin edilemeyen, yeterli talebi bulunmayan bazı yatırımların tasfiyesinin mümkün olup olmayacağı;

-Siyasi tercihe dayanan gerice yörelerdeki yatırımların kârlılık garantisinin nasıl sağlanacağı;

-Yeni teknoloji gerektiren eski tesislerin yatırım politikasının satış öncesi belirlenip, belirlenemeyeceği;

-Büyük KİT’lerin satışında belirlenecek rakamın mevcut yatırımlar da dahil edildiğinde, trilyonu aşacağı ve karşılanmasının çok güç olacağı.

Dördüncü alternatifte ise en önemli sorun, yabancı sermayenin başlamış olan yatırımlarda getirilen teknolojiyi yeterli bulup bulmayacağı, ihracata dayalı bir yatırım politikasından ziyade geçmiş yıllarda olduğu gibi yurt içi pazarlara yönelik bir strateji belirlenmesi halinde devirden beklenen makro faydanın sağlanıp sağlanamayacağıdır.

Ancak, bugün için bilinen tek olumlu çözüm, KİT’lerin yatırım politikasının tekrar gözden geçirilerek, önceliklerin gerçekçi tesbiti, bazı sektörlerdeki yeni yatırımların durdurulması, reel kaynaklara dayanmayan yatırımlara başlanmaması, yatırım yapmadan önce mevcut tesislerden azami yarar sağlanması şeklinde özetlenebilir.”

4. Özelleştirmede önemli fonksiyon sahibi olan Sermaye Piyasası Kurulu’nun Başkanı Prof. İsmail Türk’ün görüşlerini de aktarmak zorunludur. Özelleştirmeye ilişkin olarak Türk’e ait *Dünya* gazetesinde yayımlanan iki haber aşağıya alınmıştır.

4. 1- 15.5.1986 tarihli *Dünya* gazetesinde yer alan haber “Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı Prof. Dr. İsmail Türk KİT’lerin özelleştirilmesi, menkul kıymet arzındaki tıkanıklığın giderilmesini sağlayacak” dedi.

TBMM’ye sunulan ve KİT’lerin özelleştirilmesiyle sermaye piyasasının geliştirilmesini amaçlayan yasa tasarısına ilişkin açıklamada bulunan Prof. Dr. İsmail Türk, yasa tasarısıyla getirilmek istenen düzenlemenin oturmasının zaman alacağını kaydetti.

Prof. Dr. Türk, ‘Merkez Bankası’nın açık piyasa işlemlerine girmesinin sağlanması, istenen oyunun oynanması için zaruri, ancak yeterli değil’ şeklinde konuştu.”

4. 2- 7.7.1986 tarihli *Dünya* gazetesindeki haber:

“Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı Prof. Dr. İsmail Türk, KİT’lerin özelleştirilmesi ile ilgili olarak Morgan Guaranty’nin hazırladığı Master Planında yer alan Türk sermaye piyasasında reorganizasyona gidilmesi görüşüne katılmadığını belirtti. KİT’lerin özelleştirilmesi ile ilgili olarak ABD’li Morgan Guaranty’nin Master Planı hazırlıkları sırasında Sermaye Piyasası Kurulu’ndan görüş alınmadığını ve kendilerine bu konuda herhangi bir talebin de gelmediğini ifade eden İsmail Türk, bunun yerine sadece bankerlik kuruluşla-

rından derlenen bilgi ve görüşlerle yetinildiğini, söz konusu görüşler doğrultusunda da Türk sermaye piyasası mevzuatı ile ilgili olarak hükümete öneride bulunulduğunu söyledi. SPK Başkanı Türk, 'Maalesef Türkiye'de yabancı ne söylerse doğrudur diye bir yanlış inanç var. Halbuki herhangi bir konu hakkında fikir oluşturmak için, önce o konuyla direkt ilgili kurum ve kişilerden bilgi sorulması daha akılcı olur' dedi."

Özet ve Sonuç

Türkiye'de KİT'lerin özelleştirilmesi, Cumhuriyet döneminde söz konusu olmaya başlamıştır. Ekonominin kapital yaratır hale gelmesi ölçüsünde, konu önem kazanmıştır. KİT'ler ekonomik kalkınmanın motoru olmuş, zaman içinde özel ellerde biriken mali olanakların endüstriyel alanlara kaymasıyla özel endüstri ile kamu endüstrisi yarışır hale gelmiştir. Özel kesim endüstrisi, yönetim için yetişkin kadroları başlangıçta kamu kesiminden almış ve zorunlu olarak yüksek ücretler ödemiştir. Öte yandan, KİT ücretleri zamanla devletin genel ücret bareminin bir parçası haline gelmiş ve devlet personelinin giderek kötüleşen özlük hakları çerçevesine girmiştir.

Özel kesimin işletme sahipleri, yöneticilerin en iyisini bulmak ve onu sonuçla ilgilendirmek fikrini genel olarak benimserken; KİT'lerde tersine bir gelişme olmuştur. KİT yöneticilerinin en iyilerini kaçmaya zorlayıcı başka nedenler de zamanla üst üste gelmiştir. Bir kuruluşu yetenekli, gayretli ve dayanıklı yöneticiler yönettiği zaman sonuç alınabilir. KİT'ler ise bu olanaktan yoksundur. Bu durum, özelleştirme fikirlerinin gelişmesini etkilemiştir.

KİT'ler ile doktriner davranışlar arasında ilişki kurulması da, özelleştirme heveslerinde bir ölçüde etken olmuştur. Ancak, en önemli özelleştirme etkenleri, kamu fonlarında tasarruf ve kıt olan kamu fonlarını zorunlu yerde kullanmak ve ulusal olanaklarda verimliliği arttırmaktır.